

NAGY TÖHÖTÖM SZOCIÁLIS MUNKÁSSÁGA ARGENTÍNÁBAN

GARDI MÁTÉ¹

1. Bevezetés

Nagy Töhötöm alig ismert személyiség Magyarországon, munkásságát csak mostanában kezdték el kutatni. Az ezredforduló óta néhány cikk foglalkozott az életével, ezek közül Petrás Éva és Keresztes András tanulmánya érdemel említést. Az utóbbi írás Nagy Töhötöm magyarországi visszatérése utáni időszakot vizsgálja (Keresztes, 2015:1471–1486). Keresztes András kereste meg a Szegedi Tudományegyetem Hispanisztika Tanszékét azzal a kéréssel, hogy egy hallgató dolgozza fel ezt a témakört. Azért vállaltam el ezt a feladatot, mert mindig is érdekelt Dél-Amerika történelme, politikája, és az ott élő emberek szociális helyzete.

Nagy Töhötöm munkásságának két fontos aspektusát kell kiemelnünk: az első az a kísérlet, amellyel megpróbálta kibékíteni az egyházat a szabadkőművesekkel, a másik terve pedig egy argentin agrár-szociális mozgalom beindítása volt. Annak ellenére, hogy Nagy mindkét területen sikereket ért el, a jelen tanulmányban ismertetett kutatás csak a második említett tevékenységre koncentrál.

A célom részletesen bemutatni Nagy Töhötöm szociális munkásságát Argentínában, továbbá részletezni, hogyan kívánt javítani a nyomornegyedekben élő emberek életén. Bemutatom a körülményeket, amelyekben dolgoznia kellett, majd ismertetem, hogy mennyiben tudtak Nagy tervei megvalósulni, illetve a mozgalom bukásának okaira is választ keresek. A kutatásom során elsősorban primer forrásokat használtam, amelyek túlnyomó részben Nagy kéziratai, s az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában (OSZK) lelhetők fel. Ezeken kívül még felhasználtam Nagy Töhötöm könyvét, valamint más cikkeket is a témával kapcsolatban.

2. Nagy Töhötöm élete

Nagy Töhötöm 1908. június 23-án a jelenleg Szerbiához tartozó kis faluban, Bozítópusztán, született. Kitűnő tanuló volt már a középiskolában is, amit Magyarországon végzett el (Petrás, 2014:4). Miután befejezte a másodfokú tanulmányait, úgy döntött, hogy a szülei engedélye nélkül beáll a Jezsuita Rendbe. Ez akkoriban szükséges volt ahhoz, hogy valaki a Jézus Társaságába tartozhasson (Nagy, 1963:1).

A jezsuita oktatás jelentősen befolyásolta Nagy Töhötöm későbbi életét. A jezsuiták hasonló módszereket alkalmaztak a nevelésben és a rend fenntartása érdekében, mint a hadsereg. Hogy egy példát említsek: a képzés alatt a jelöltek elkülönítve éltek és csak azokkal az emberekkel beszélhettek, akik ugyanolyan rangban álltak, mint ők. Ez alól kivételt csak a nagyobb vallási ünnepek jelentettek, amikor bárkivel szabadon társaloghattak

¹ A tanulmány eredeti megjelenési helye: Katona, Eszter (szerk.) (2016). *Homo Hispanicus*. Hispán diákműhely, 2015–2016. Szeged: Hispanisztika Tanszék. 7–18.

(Nagy, 1963:12–12). Ahogy ő maga is írta a könyvében, az életük olyan felügyelet alatt állt, amit nehezen lehetne leírni, és az a veszély állna fent, hogy nem hinnénk neki (Nagy, 1963:20). A viták kirobbantása a jelöltek között ugyancsak jezsuita tanítási módszer volt annak érdekében, hogy meg kelljen vitatniuk az aktuális és teológiai problémákat. Ezzel inspirálták a diákokat, hogy megtalálják a megoldást és könnyebben meg tudják győzni a többi embert a véleményükről (Nagy, 1963:41–45).

A képzés befejeztével 1935-ben Nagy bekapcsolódott a KALOT² elnevezésű agrár-szociális mozgalom megszervezésébe, amiben későbbi legjobb barátja, Kerkai Jenő volt a segítségére. Ezzel egyidejűleg Nagy az ország politikai életére is befolyással bírt. Többször is az élete kockáztatásával szökött át a szovjetek által őrzött határokon, hogy eljusson Rómába, és jelenteni tudjon a KALOT munkásságáról és a magyarországi szovjet helyzetről. Tárgyalásai során sikerült pénzt szereznie a mozgalom számára. Néhány alkalommal személyesen is volt alkalma beszélni XII. Piusz pápával. Nagy 1945 őszén Mindszenty Józsefet ajánlotta Magyarország hercegprímásának abban a reményben, hogy általa még több befolyása lehet majd a szovjetekkel való egyeztetésekben. Célja az volt, hogy megteremthesse a békés együttélést, több szabadságot biztosíthasson a magyar állampolgároknak, és megalapozhassa a KALOT jövőjét (Nagy, 1963:148–150). A gondok akkor kezdődtek, amikor Nagy Töhötöm és az érsek álláspontja eltávolodott egymástól: Mindszenty ki akarta üzni a szovjeteket az országból, a harmadik világháború kitörését várta, és számított az amerikai segítségre. A hercegprímás elérte, hogy a Szentszék Dél-Amerikába száműzze Nagyot. Azonnali hatállyal el kellett hagynia a munkahelyét, és 1947 januárjában Uruguayba ment (OSZK, 216/236, 3, 5) ahol a magyarországi KALOT mintájára folytatta a szervező munkásságát. Egy évvel később azonban a montevideói püspökkel való konfliktusa miatt Nagy-nak Uruguayt is el kellett hagynia, és Argentínába költözött (Petrás, 2014:3).

3. A reformok szükségessége a nyomornegyedekben

A főleg Buenos Aires peremén elhelyezkedő *villas miseria*knak nevezett nyomornegyedekben a társadalom legalacsonyabb rétege lakott. Ezekben a városrészekben élő emberek a XX. században hatalmas szegénységbe sodródtak, és a saját erejükből már nem tudtak kiemelkedni a nyomorból: a század közepére világossá vált, hogy külső segítségre van szükség.

A nyomortanyákon – Nagy számításai és a hivatalos statisztikák szerint is – Buenos Aires lakosságának 10%-a lakott, ami az 1964-es évben körülbelül 600 ezer embert jelentett (OSZK, 216/91, 2, 8). Az itt található lakosok több mint 80%-a földműves vagy gyári munkás (*peón*) volt, akik a vidékről szöktek meg a fővárosba annak reményében, hogy javítani tudják az életszínvonalukat, illetve könnyebben jutnak majd munkához. Nagy véleménye az volt, hogy a számuk egy-két éven belül elérheti az egymilliót is, a magas születési rátának, illetve a Chiléből és Bolíviából érkező illegális bevándorlóknak köszönhetően (OSZK, 216/91, 2, 9–10). Általában a költözés előtt áron alul adták el a földjeiket, és javak nélkül érkeztek meg a fővárosba.

² KALOT: Katolikus Agrárfőjúsági Legényegyesületek Országos Titkársága.

Reményeikkel ellentétben azonban a fővárosban a munkanélküliség fogadta őket. Mivel ezek az emberek nem rendelkeztek a bonyolultabb munkákhoz szükséges képzéssel, ezért nem tudtak jól fizető állásokat szerezni, csak az úgynevezett *charradákat*³. Gyakran azonban egyáltalán nem találtak semmiféle munkát. Annak érdekében, hogy túléljék a nehéz körülményeket, sokan döntöttek a bűnözés mellett, amelynek a leggyakoribb fajtái a prostitúció, a lopás és a koldulás voltak. Sokszor az apák kényszerítették a feleségeiket és lányaikat prostitúcióra. Nagy szerint a legnagyobb problémaforrást az új generáció jelentette, azok a fiatalok, akik már ezeken a tanyákon születtek, ugyanis ők ilyen körülmények között érezték otthon magukat, és nem állt szándékukban a helyzetükön változtatni (OSZK, 216/91, 2, 4).

A pszichológiai állapotukat leginkább a kívülről érkező emberek felé irányuló bizalmatlanság jellemezte. Elzárkóztak mindennemű újítástól, hiányzott belőlük a közösségi szellem, tehát nem úgy tekintettek a többiekre, mint társakra, hanem mindenki a maga módján próbált kiutat találni (OSZK, 216/91, 2, 4). Nagy azt vallotta, hogy ennek az életformának megvoltak az előnyei és a hátrányai is, habár az utóbbiak voltak túlsúlyban. A nyomor következtében ezek az emberek sokkal szabadabban éltek és a háztartási költségek igen redukáltak voltak, azonban az egészségügy, a pénz és a kultúra hiánya miatt az életük nyomorúságos volt (OSZK, 216/91, 2, 4). A helyzetet tovább rontotta a jövő bizonytalansága is.

Buenos Airesben és környékén 81 különböző nyomortanyát tartottak nyilván az 1960-as évek közepén. Nagy 1965-ös felmérései szerint az itt lakók iskolázottsága igen alacsony volt, mindössze 77% (OSZK, 216/90, sz. n., 146–181). Ennek alapvetően két oka volt: az iskolák sok esetben annyira messze voltak ezektől a városrészekről, hogy a szülők nem tudták finanszírozni a gyerekek utaztatását; illetve az apák napközben az iskola helyett Buenos Aires belvárosába küldték gyermekeiket koldulni. Szintén e felmérés alapján láthatjuk, hogy a munkanélküliség is jelentős volt ebben az időben, ugyanis a tanyalakók mindössze 81%-a dolgozott rendszeresen (OSZK, 216/90, sz. n., 146–181).

Összességében kijelenthetjük, hogy Argentínában a hatvanas években szükségessé vált a társadalom e rétegének a megsegítése. Ezek az emberek nem látták a fényt az alagút végén és kénytelenek voltak a nyomorúságos körülményekhez alkalmazkodni.

4. A dél-amerikai egyház álláspontja a reformokról

A XX. század közepére az egyház számára is egyértelművé vált, hogy valamilyen formában segítséget kell nyújtani a dél-amerikai társadalom legalján elhelyezkedő parasztoknak és gyári munkásoknak. Az egyház véleményét ebben a kérdésben elsősorban az határozta meg, hogy anyagilag maga is a kapitalista gazdagoktól és a földesuraktól függött. Ők támogatták a templomok építését és a különböző karitatív szervezetek megalapítását is (OSZK 216/236, 14, 35). Természetesen ez a réteg hallani sem akart olyan reformokról, amelyek a munkások felemelkedését mozdították volna előre. A dél-amerikai egyház tehát ebben az időben a civilek és nem az egyházi vezetők kezében volt. Ezt az is alátámasztja,

³ Rosszul megfizetett munka.

hogy 1947-ben Argentínában létezett katolikus párt is, négy képviselővel, akik gyakorlatilag a vallási ügyeket is intézték (OSZK, 216/236, 14, 35).

A keresztények és a kommunisták közötti ideológiai ellentét is befolyásolta az egyház véleményét. Közismert, hogy Magyarországon és a többi szovjet kontroll alatt lévő országban az egyház működését korlátozták. A dél-amerikai kontinensen a kommunisták befolyása erősödött a munkásság körében, szervezkedéseik célja pedig egyértelműen az volt, hogy megnyerjék ezt a réteget saját politikájuknak. A kommunista előrenyomulást kiválóan tükrözi az 1947-es montevideói sztrájk, amikor egy teljes napig leállt a tömegközlekedés a városban (OSZK, 216/236, 12, 30–31).

A harmadik befolyásoló tényező a hívők elvesztése volt, ugyanis a XX. század során a katolikus hívők száma 15%-kal csökkent (Portillo, 2013:427). Ez a veszteség annak volt betudható, hogy a század közepén Dél-Amerikában megjelent a protestáns egyház. A katolikus egyház számára tehát kiváló lehetőség lett volna pótolni az elvesztett hívőket a nyomornegyedek lakóival.

A fent említett okok miatt a dél-amerikai egyház a probléma megoldását nem a munkásság közösségekbe történő szervezésében, hanem egyedül a vallásban látta. Ezért nem engedélyezték a szociális munka elindítását, mivel ezt a kommunisták módszerének tartották. Egy uruguayi püspök azt mondta Nagynak, hogy nem lehet felvilágosítani a munkásokat a jogaikról, és nem szabad növelni a követeléseiket azáltal, hogy a szociális helyzetről beszélgetnek velük, mivel ez is a kommunisták módszere volt. A püspök arról is beszélt Naggyal, hogy a megoldás a katolicizmusban rejlik, és ameddig a munkások nem tanulnak meg imádkozni, addig, ha tájékoztatják őket a helyzetükről, az felkelésekhez vezethet. Az ő véleménye hűen tükrözte az egyház hivatalos állásfoglalását. Az érsek szerint a lehető legjobb megoldás a gazdagok meggyőzése lett volna, mégpedig arról, hogy fizessenek többet a dolgozóiknak (OSZK, 216/236, 14, 36).

E nézetkülönbség miatt Nagy Töhötöm 1948-ban kilépett a Jezsuita Rendből (OSZK, 216/236, 29, 73). Azért is döntött így, mert úgy érezte, hogy az egyház már nem ugyanaz, mint korábban, és már nem képviselte a humanitás hagyományos értékeit.

5. Nagy Töhötöm tervei és megvalósításuk

A bizalmatlanság miatt a nyomornegyedekben élő réteg nagyon nehezen volt formálható, így az életszínvonaluk javítását szolgáló munkálatok is döcögösen tudtak csak elindulni. A helyzetet tovább nehezítette az is, hogy a lakók nem ismerték fel az őket körülvevő nyomort, ezért a kiút lehetőségét sem igazán kutatták. A megoldás keresését tovább sürgette a kommunisták térnyerése a társadalom szegény rétegeinek körében. Argentínában a párt 1964-es legalizálása után a kommunisták mindössze három nap alatt hetven kulturális központot hoztak létre a nyomornegyedekben (OSZK, 216/91, 2, 11). A kommunisták módszere nagyon egyszerű volt: a saját újságukban (*La voz de las Villas* – A nyomornegyedek hangja) publikált üres ígérekkel az emberek bizalmába férkőztek. Más szervezetekkel – mint például a *Federación de Villas y Barrios Emergencia de la Capital Federal* (A Szövetségi Főváros Nyomornegyedeinek Szövetsége) vagy az *Extensión Universitaria*

(Egyetemisták Szervezete), amelynek tagjai a legaktívabbak közé tartoztak – is felvették a kapcsolatot (OSZK, 216/90, sz. n., 190–191).

A korábbi kudarcok is nehezítették Nagy Töhötöm munkáját, mivel a meghiúsult kísérletek miatt az emberek már nem hittek az új kezdeményezésekben. Az egyik sikertelen vállalkozás például a *Dirección de Educación Sanitaria y Social* (Egészségügyi és Szociális Oktatási Igazgatóság) volt, amelynek az lett volna a feladata, hogy egészségügyi tanácsokkal lássa el a nyomornegyedek lakóit (OSZK, 216/90, sz. n., 182). Hasonló példa a *Dirección de Maternidad e Infancia* (Anyasági és Gyermekek Igazgatóság) ténykedése is, amely 1965 márciusában már meg is szűnt (OSZK, 216/90, sz. n., 183).

Nagy tevékenységét negatívan befolyásolta a dél-amerikai egyház is. Annak ellenére, hogy ő maga már nem tartozott a Jezsuita Rendhez, az egyik legfontosabb segítőtje a külvárosban lakó, portugál származású Soares atya (OSZK, 216/236, 12, 82–83) maradt. Mielőtt elkezdett Naggyal dolgozni, megalapította a XXIII. János Közösséget (*Comunidad Juan XXIII*), amely elsősorban a lakók munkához jutását segítette, főleg az agrár-ipari szektorban (OSZK 216/90, 15, sz. n.). Soares azonban a vallási vezetők tiltására végül nem tudott aktívan részt venni a munkálatokban, s emiatt el is távolodott Nagytól és mozgalmától. A másik fontos segítőtje Ramachandra Gowda, egy idealista hindu volt, aki már két éve dolgozott a tanyákon. Hétvégenként saját kezűleg ásott csatornákat, hogy az esővíz megfelelő módon legyen elvezetve. Az ő révén ismerte meg egyébként Nagy Töhötöm a portugál papot is (OSZK, 216/236, 32, 82).

Nagy tevékenységét segítette Juan Domingo Perón elnöksége is, aki éppen a munkásréteg támogatásával jutott az elnöki székbe: bevezette a 200 argentin pesóban megállapított minimálbért a gyári munkások számára (Biagini, 2006:309), valamint számos olyan, a munkások szempontjából kedvező intézkedést hozott, amelyek főleg a szabadságolást és az elbocsátásokat érintették (OSZK, 216/236, 28, 75). Perón tehát nagy figyelmet szentelt az argentin társadalom alsó rétegének. Nagy Töhötöm miután 1948-ban kilépett a jezsuita rendből, a minisztérium egyik irodájában kezdett el tanácsadóként dolgozni a munkásokat érintő szociális kérdésekben (OSZK, 216/236, 28, 75). Ennek az állásnak köszönhetően az ország politikai vezetői értesültek a reformterveiről, Nagy pedig megszerezte a támogatások elnyeréséhez szükséges „hírnevet”.

A Nagy által szervezett mozgalom céljai és tervei három területet érintettek (OSZK, 216/91, 5, 72–73). Az első a lelki szint volt, hiszen a legnagyobb érték, ami hiányzott ezekből az emberekből, az a közösségi szellem volt. Nagy azért tartotta fontosnak megteremteni a lakók csapatként való összefogását, hogy a lakók egy önfenntartó közösség formájában elérhessék az áhított felemelkedést. Ez a szint magában foglalta a szegények tájékoztatását a korszak szociális mozgalmairól, annak érdekében, hogy megvédjék őket a politikai szerveződésektől. Ez utóbbiak ugyanis általában csak kihasználni akarták a nyomorgókat. Ezen a ponton kapott volna szerepet a hitoktatás is.

A második szint a kulturális szint volt. A programban résztvevők ennek keretében az ország hagyományairól, illetve a kulturális értékeiről tanultak volna. Ezek az ismeretek az argentin társadalomba való reintegrációban, illetve a fejlődéshez elengedhetetlen közösségi szellem kialakításában lettek volna hasznukra.

Végül, de nem utolsó sorban, a legfontosabb, a gazdasági szint. A lakók megismerkedhettek a vidéki kolónia megalapításához és a szociális, gazdasági reformokhoz szükséges alapokkal. A résztvevők elemezték a kor legmodernebb argentin és nemzetközi tendenciáit és technikáit is.

A mozgalom végső célja a vidéki földek újrafelfedezése és hatékony kihasználása volt (OSZK, 216/91, 16, sz. n.). Nagy szerette volna kiaknázni az argentin vidéki életben rejlő lehetőségeket. Azért választotta ezt a módszert, mert szerinte a kormány próbálkozásai az új munkahelyek megteremtésére – a szociális helyzet megoldásaképpen –, illuzórikusak voltak csupán (OSZK, 216/91, 16, sz. n.). A cél eléréséhez Nagynak és csapatának a kor urbanizációs tendenciájával is meg kellett küzdenie, vagyis meg kellett fékeznie a vidékről a fővárosba tartó tömeges elvándorlást, valamint elérni, hogy azok, akik már korábban Buenos Airesbe vándoroltak, visszaköltözzenek vidékre. A föld egy ki nem merülő forrást jelentett az alsóbb néprétegnek a fejlődéséhez és magában foglalhatta volna a kívánt felemelkedést.

Nagy a KALOT-ban már alkalmazott módszereket – Gergely Jenő (Gergely, 2016–04–28) és András Imre cikkében olvashatunk (András, 2016–04–28) részletesen ezekről – szerette volna felhasználni és adaptálni az argentin körülményekhez. Kétféleképpen képzelte el a nyomornegyedekben a munkát (OSZK, 216/91, 2, 15): az egyik terv szerint minden tanyán egyszerre indították volna be a mozgalom egy konkrét tevékenységét (például: iskolaalapítás mindegyik településen). Ez az út azonban sok áldozatot követelt volna a dolgozók részéről. Még nagyobb gondot okozhatott a helyes működés és fejlődés ellenőrzése, mivel ebben az esetben Nagy csapatának egyszerre kellett volna jelen lennie minden nyomortanyán. E módszer megvalósításához természetesen nagyobb kezdőtőkére is szükségük lett volna. A másik opció a mozgalom megszervezésének elkezdésére az lett volna, hogy egy tanyán vagy egy tanya-együttesen létrehozzák az összes intézményt, majd innen fokozatosan kiterjesztik a mozgalmat a többi településre. Ebben az esetben a kiválasztott negyed központként működött volna, így a felügyelet sokkal inkább megoldható volt, és kevesebb pénz is elég lett volna az induláshoz. Nagy a második módszert tartotta a járhatóbb útnak, így kezdésnek ezt a formát javasolta (OSZK, 216/91, 2, 15).

5.1. A nyomornegyedekben szükséges intézmények

A nyomornegyedekben olyan, a mindennapi élethez szükséges intézményeket kellett bevezetni, amelyek teljes vagy bizonyos mértékben hiányoztak. Nagy három különböző épület hiányát emelte ki, s ezeket az ott lakók segítségével tervezte felépíteni (OSZK, 216/91, 2, 15).

Az első egy orvosi rendelő volt a tanyasi egészségügyi körülmények és ellátás javítására. Az épületen belül egy fogorvosi rendelő is működött volna. A higiénia hiánya miatt gyakoriak voltak a különböző járványok és nagyon sok itt élő szenvedett olyan betegségekből, amelyek folyamatos orvosi ellátást igényeltek. Ezt a helyzetet tovább rontotta az is, hogy a szegény városrészekben a lányok gyakran a saját apjuktól vagy nagypapjuktól estek teherbe, így a gyerekeik a vérfertőzés következményeitől betegedtek meg. A rendelőben az orvosok önkéntes alapon vagy nagyon kevés pénzért (100 dollár/hó⁴) dolgoztak volna. A

⁴ OSZK, 216/91, 2, 15.

mozgalom foglalkoztatni szeretne volna azokat az orvosokat is, akik korábban már betöltötték ezt a pozíciót más tanyákon. Abban az esetben, ha a munkálatokat Soares atya lakhelyén, Tigrén kezdték volna el, akkor már meglett volna a rendelőhöz szükséges épület.

A következő intézmény, amely Nagy tervei közt szerepelt, egy ügyvédi iroda volt a lakosok jogi ügyeinek intézésére, illetve jogi képviseletére. Sokkal nehezebbnek bizonyult önkéntes ügyvédekkel találkozni, akik ingyen is betöltötték volna ezt a munkakört, azonban a mozgalom költségvetése alapján maximum 150 dollárt tudtak volna fizetni nekik havonta (OSZK, 216/91, 2, 15). A mozgalom sikerét tekintve a legmeghatározóbb az iskola megszervezése volt, hiszen ennek a feladata lett volna a családok felkészítése a vidéki életre. Az iskola esetében csak az igazgató kapott volna fizetést, szintén maximum 150 dollárt havonta (OSZK, 216/91, 2, 15).

Nagy kidolgozott egy kezdeti költségvetést az intézmények megalapításához és fenntartásához (OSZK, 216/91, 2, 16). Az épületek felhúzására 1750, a felszerelés és bútorok megvásárlására pedig 1500 dollárt szánt, így a munkálatok elkezdéséhez tehát 3250 dollár kezdő tőkét kellett biztosítani. A fenntartás éves költsége – azaz a dolgozók fizetése, a két orvos, az ügyvéd és az iskolaigazgató bére – 6 ezer dollár lett volna, ami havi 500 dollárt jelentett.

5.2. Az iskolai képzés

Mint már említettem korábban, az iskola volt a kulcs ahhoz, hogy a családok visszatérjenek az argentin földre. Nagy ki akarta építeni a saját oktatási rendszerét annak érdekében, hogy az emberek teljes mértékben felkészültek legyenek. A képzés elkezdéséhez hatvan családot tervezett kiválasztani (OSZK, 216/91, 7, 88). Elsősorban fiatalokat, hiszen ők sokkal könnyebben alkalmazkodtak a változásokhoz, az újdonságokhoz és a reformokhoz.

Nagy Töhötöm négy különböző típusú iskolával – pontosabban kurzusokkal – számolt a nyomornegyedekben élő csoportok számára (OSZK, 216/91, 32, 185–186). Először is szükségét látta a legkisebbek számára létrehozott általános iskolának. 1963-ban az iskolázottság 67,48 %-on állt (OSZK, 216/90, sz. n., 146–181), amely a különböző szociális szerveknek köszönhetően két évvel később már 77 %-ra nőtt, viszont még így is elég alacsonynak számított. Az általános iskola az Argentin Oktatási Minisztérium tanmenetét követte volna.

A kiegészítő kurzusok elsősorban a közösségi élet alapjaira, valamint az olvasás és írás elsajátítására koncentráltak volna. Az írástudatlanság ugyanis az egyik fő okozója volt a lakók munkanélküliségének. Nagy felmérései szerint a nyomornegyedek lakosainak 30–40%-a volt analfabéta (OSZK, 216/90, sz. n., 145). A kiegészítő kurzusok másik feladata a közösségi szellem kialakítása lenne volna, annak érdekében, hogy a kiválasztott családok a költözés után együtt dolgozzanak a vidéki kolóniákon. Az órák az egész világon gyakorlatban lévő, legmodernebb módszerekre épültek. A résztvevők általános műveltségének kiszélesítésére is törekedtek. A nők és a kislányok számára szociál-higiénia kurzusokat is szerveztek. Az órák a háztartásvezetés alapjaiba vezették volna be a tanulókat. Az alapfokú higiéniai ismeretek és a takarítás ismerete kulcsszerepet játszott a súlyos egészségügyi problémák leküzdésében.

A mozgalom sikerességét leginkább befolyásoló kurzusok a szakmai órák voltak. Ezeken a földműveléssel kapcsolatos témák kerültek elő: a kertészet, a baromfi- és sertéstenyésztés, a méhészet, az általános állattenyésztés és az intenzív földművelés (OSZK, 216/91, 32, 185). A résztvevőknek meg kellett érteniük az agrárszektor jelentőségét az argentin gazdasági életben. Beszélgettek a vidék problémáiról, továbbá megtanulták az üzleti élet alapjait és elsajátították a módszert, amellyel társaikat is képesek lettek megnyerni a mozgalom javára. Az elméleti órák mellett nagy hangsúlyt fektetettek a gyakorlati képzésre, ezáltal tapasztalati úton is ki tudták próbálni mindazt, amit a kurzusokon hallottak.

Az iskolák tanári karának a felépítése nagyon egyszerű volt (OSZK 216/91, 32, 186–187). Az igazgató vállalta magára az iskolai munka megszervezésének a feladatát, illetve aktívan részt kellett vennie a nyomornegyedek szociális életében. Mintegy vezérként kellett fellépnie az iskolában és a mindennapokban egyaránt. Szükség volt továbbá két oktatóra és egy tanárnőre. Az oktatók feladata a férfiak felkészítése a vidéki életre, azaz a szakmai órák megtartása, valamint ők vezették a gyakorlatokat is. A tanítónő pedig az általános iskolában a higiéniai és kiegészítő kurzusokon tanított. A teljes képzés ideje minimum nyolc hónapot igényelt, ami azonban meghosszabbítható volt a résztvevők igényei szerint (OSZK, 216/91, 32, 186).

5.3. Az ACRA

A mozgalom jogi és gazdasági alapjának megteremtése érdekében Nagy és csapata 1964. szeptember 12-én megalapították az Argentin Vidéki Közösségek Szervezetét (ACRA).⁵ A végső célja ennek a szervezetnek a nyomornegyedeken élő emberek szociális integrációjának elősegítése volt. Ezért pénzt gyűjtött a felkészítő kurzusokra, beszerezte a szükséges technikai és egyéb felszereléseket, hogy aztán az ország belsejében létrehassák a kolóniákat a már korábban kiválasztott és kiképzett családok kiköltöztetésével. Az ACRA Nagy agrármozgalmának központját képezte és fő feladata tehát a nyomorúságban élő embereknek a társadalomba történő reintegrációja volt. Sem a mozgalom, sem a szervezet nem kereste az anyagi haszonszerzés lehetőségét.

A végső célkitűzés eléréséért az ACRA munkássága négy fő elemből állt, amelyek egybeestek a mozgalom alapvető fázisaival (OSZK, 216/91, 19, sz. n.). Az első, a szervezet felelőssége volt: a családok megfontolt kiválasztása, akik először költöznének vissza a földekre, így példaként tekinthetne rájuk a többi lakos. A feladatai között szerepelt továbbá a szakmai és morális felkészítés is a különböző kurzusok segítségével. Azonban az elsődleges feladat a kiválasztott családok visszaköltözésének előkészítése és az önfenntartó kolónia megalapítása volt. A szervezet segítséget nyújtott volna a már megtermelt agrártermékek eladásában is, mindaddig, ameddig a kolónia nem volt képes önmaga intézni az „üzleti” ügyeit.

Az ACRA-nak két fő bevételi forrása volt az önfenntartására, illetve a szociális munkálatok finanszírozására (OSZK, 216/91, 19, sz. n.). Egyrészt azoknak, akiknek szándékában állt belépni a szervezetbe egy bizonyos összeget (kvóta) kellett fizetniük. Másrészt a szervezet a gazdagok és nagyobb Buenos Aires-i gyárak, illetve cégek felajánlásaiból és állami dotációkból is kapott támogatást. Az ACRA élén egy tizenegy tagú vezetői bizottság

⁵ OSZK, 216/91. dok. 20., sz. n.

állt, amely az agrármozgalom végrehajtó szerveként funkcionált (OSZK, 216/91, 19, sz. n.). Nagy Töhötöm a főtitkár szerepét töltötte be, Ramachandra Gowda pedig a helyettese volt (OSZK, 216/107, sz. n., 1). A bizottság vezetésével az argentin Carlos Castronuovót bízták meg. Ez elsősorban a nyomortanyákon élő emberek bizalmatlansága miatt volt fontos, ugyanis így sokkal inkább el tudták fogadni a mozgalom által vallott elveket és terveket.

5.4. Az adományok megszerzése és a kezdetek

Ahhoz, hogy elkezdhessék a reformmozgalmat, a legfontosabb a pénzügyi és materiális háttér megszerzése volt. Ennek érdekében Nagy csapatának tárgyalóasztalhoz kellett ülnie a hatóságokkal, hivatalos szervezetekkel és a nagy argentin ipari cégekkel, hogy meggyőzze őket a reformok fontosságáról, illetve siker esetén a gazdasági haszonról, amelynek lehetőségét az újítások magukban hordozták.

Megszerezték száz előre gyártott házat (OSZK, 216/236, 33, 84), ahol lehetőségük volt elszállásolni a kiválasztott családokat a kurzus ideje alatt. A gyárakban tett látogatásaik is sikeresek voltak: a Helena Rubinstein kozmetikai cég hatvanezer argentin pesót, a Cinzano Gyár pedig félmillió pesót adományozott a mozgalomnak (OSZK, 216/236, 33, 84). Ami a földeket illeti, ezer holdnyi földet szereztek, s ezeket a kolóniák létrehozásánál tudták volna felhasználni (OSZK, 216/236, 32, 82). A területek nem képezték volna az ott élők tulajdonát, ugyanis a korábbi esetek azt igazolták, hogy ha a szegény parasztoknak volt saját földjük, akkor azt azonnal eladták és visszatértek Buenos Airesbe. A családok azonban néhány éven belül meg tudták volna vásárolni a föld egy részét saját használatra. Nagy így szeretne volna biztosítani, hogy kezdetben a kolónia működőképes legyen, és az emberek ne húzzanak hasznót az ingyen kapott földek eladásából. Tárgyalásokat folytattak különböző politikai pártokkal is, hogy támogassák a mozgalmat, főleg állami földekkel. Nagy megismerkedett Alejo Lopez de Armentiaval⁶ (a La Plata-i Társadalmi Cselekvés Minisztérium vezetőjével).⁷ Lopez de Armentia azt tanácsolta a mozgalomnak, hogy ne szövetkezzen a szövetségi kormánnyal, mert a La Plata-i Minisztérium rendelkezett a fővároshoz közeli földekkel (OSZK 216/236, 35, 92). Ebből is látszik, hogy amikor a hivatalos szervek értesültek Nagy terveiről, valóságos verseny kezdődött annak érdekében, hogy melyik párt állhat a mozgalom mögé. Ezt bizonyítja az is, hogy a Buenos Aires-i tartomány szintén felajánlott nekik földeket, házakat és további segítségeket (OSZK, 216/236, 36, 94). Nagyék végül a Santa Fe-i provincia ajánlatát fogadták el, De Martinez asszonyával együtt (nyolcezer hektár föld⁸ és százmillió argentin peso⁹). A tárgyalások annyira előrehaladtak voltak, hogy 1964 novemberében néhány család és Ramachandra már készen álltak a költözésre (OSZK, 216/236, 36, 95).

Ami a kurzusokat illeti, meg kell említenünk, hogy az elsőt 1964. október 8-án tartották meg (OSZK, 216/236, 34, 88). Az első néhány óra célja a bizalom kiépítése volt a tanya-

⁶ OSZK, 216/236, dok. 35., 91–92.

⁷ Argentína közigazgatási szerkezete abban az időben nagyon hasonlított az Egyesült Államok államformájához: egy központi szövetségi kormányból és a köztársaság többi államának a kormányai-ból épült fel.

⁸ OSZK, 216/236, dok. 35., 94.

⁹ OSZK, 216/236, dok. 38., 98.

lakók körében, hogy társakként fogadják Nagyékát. Soares atya feladata lett volna a családok kiválasztása, mivel ő volt az, aki a legrégebben lakott ebben a térségben. Azonban – ahogy már említettem – az egyház nem hagyta, hogy bármit is megszervezzén. Az első órán még csak hat család vett részt, de a számuk a második alkalomra már tizenhatra emelkedett (OSZK, 216/236, 34, 89). Ettől kezdve minden csütörtökön és pénteken tartottak kurzusokat (OSZK, 216/236, 34, 90).

6. Konklúzió

Összegezve elmondhatjuk, hogy Nagy Töhötöm felismerte a szociális és agrárreformok szükségességét a nyomornegyedekben lakók életében. Modern és újító ötleteivel Nagy igen kényes témát érintett, s emiatt a politikai és vallási körökben feszültség alakult ki. Ajánlata járható út lehetett volna a nyomor megoldására. A legnagyobb érdeme, hogy a nehezítő körülmények ellenére is meg tudta valósítani a tervei egy részét.

Nagy szerette volna felhasználni a KALOT szervezésekor szerzett magyarországi tapasztalatokat, hogy kiemelje a nyomorból a tanyák lakóit. Lehetősége volt részletes felméréseket végezni Juan Domingo Perón kormányának támogatásával, ezáltal világos képet tudott adni a nyomornegyedek helyzetéről. Továbbá iskolákat alapított a családok vidéki életre való felkészítésére. Az első kurzusoknak nagy sikere volt, s az emberek kezdtek hinni a mozgalomban és a jobb élet lehetőségében. A pozitív első benyomásnak köszönhetően a lakók feltétel nélkül megbíztak Nagyékban, és készen álltak, hogy megtegyék a szükséges változtatásokat. A kezdeményezések felkeltették a sajtó érdeklődését is, emiatt a különböző politikai pártok is valamilyen formában részt kívántak venni a mozgalomban. Nagy és csapata így hivatalosan is tárgyalni kezdett, hogy megszerezzék a költözéshez elengedhetetlen földeket.

Számos körülmény miatt azonban a költözés végül nem valósult meg. Az argentin politikusok úgy tekintettek a mozgalomra, mint a közelgő parlamenti választások kampányának egyik kiváló reklámjára. Már korábban említettem, hogy Nagyék több ígéretet is kaptak földekre Santa Fe tartományában és Buenos Aires környékén is. Utólag azonban minden egyes ígéret üresnek bizonyult, mivel a politikai pártok valójában nem szerették volna megoldani a nyomornegyedek problémáját, hanem – mint a történelem során erre több példát is találhatunk –, csak a lakosok szavazatát próbálták megszerezni.

Ugyanakkor a dél-amerikai egyház sem támogatta a reformokat. Erre kiváló példa Soares atya elhatárolódása a mozgalomtól, mert nem tudta összeegyeztetni az egyház által vallott konzervatív eszméket Nagy innovatív ideológiájával. Az egyháznak is lettek volna megfelelő földjei a költözés megvalósításához, azonban a katolikus vezetők nyomására nem adhatták őket a mozgalomnak.

A sikertelenség ellenére Nagy érdeme, hogy felhívta a figyelmet a problémára. Úgy vélte, hogy neki kell lépnie a nyomortanyákon élő emberek kilátástalan helyzetének a megváltoztatása érdekében, mivel az argentinok képtelenek voltak megvalósítani a reformokat. Véleményem szerint ezekben a negyedekben a lakosok nem tartották magukat a társadalom szerves részeinek, Nagy agrármozgalma pedig éppen ezen szándékozott változtatni: ezekből az emberekből olyan társadalmi csoportot szeretett volna létrehozni, amely aktívan és hatékonyan részt vesz Argentína szociális és gazdasági életében.

Felhasznált irodalom

Levéltári iratok

Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár:

OSZK, 216/90, dok. sz.n.

OSZK, 216/90, dok. 15.

OSZK, 216/91, dok. 2.

OSZK, 216/91, dok. 5.

OSZK, 216/91, dok. 7.

OSZK, 216/91, dok. 16.

OSZK, 216/91, dok. 19.

OSZK, 216/91, dok. 20.

OSZK, 216/91, dok. 32.

OSZK, 216/107, dok. sz. n.

OSZK, 216/236, dok. 3.

OSZK 216/236, dok. 12.

OSZK, 216/236, dok. 14.

OSZK, 216/236, dok. 28.

OSZK, 216/236, dok. 29.

OSZK, 216/236, dok. 32.

OSZK, 216/236, dok. 33.

OSZK, 216/236, dok. 34.

OSZK, 216/236, dok. 35.

OSZK, 216/236, dok. 36.

OSZK, 216/236, dok. 38.

Könyvek, tanulmányok

András, Imre, A KALOT mozgalom. Elérhető: <http://www.kalot.ro/history.php?l=hu>, elérés dátuma: 2016-04-28.

Biagini, Hugo E. (2006). *El pensamiento alternativo en la Argentina del siglo XX: obrerismo y justicia social (1930-1960)*. Buenos Aires: Biblos.

Gergely, Jenő. A katolikus egyház története Magyarországon 1919-1945. Elérhető: <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/katolikus-egyhaz-1/ch05s08.html>, elérés dátuma: 2016-04-28.

Keresztes, András (2015). „Tükör által...”. Nagy Töhötöm együttműködése az állambiztonsági szolgálatokkal. *Századok*, 2015, 6, 1471-1486.

Nagy, Töhötöm (1963). *Jezsuiták és szabadkőművesek*. Buenos Aires.

Petrás, Éva (2014). „Álarcok mögött”. Nagy Töhötöm élete. *Betekintő*, 2014, 4, Elérhető: http://www.betekinto.hu/2014_4_petras, elérés dátuma: 2016-04-28.

Portillo, Luis A. (2013). *Historia de la fe cristiana, de la Iglesia y la Biblia*. Los Ángeles, California: Nazareth Books.